

مجله موسیقی

از انتشارات هنرهای زیبای کشور

شماره

۴۶

دوره سوم

هر دوازده ماه یکبار
۱۳۳۹

باموزیکولوژی و هدفهای آن آشنا شویم (۲)

پروفسور شگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

« اتنو موسیکولوژی »

اتنولوژی جدید - چند نکته -
تفکیک و خط سیر موازی در ایران

اتنولوژی جدید^۱ مردم شناسی یا « اتنولوژی » همانطور که متذکر شده ایم^۲ عبارت از سلسله تحقیقات و کاوشهایی است که بر روی اعتقادات و

۱ - بحث در مورد اتنولوژی، در این مقاله، بسیار مختصر و موجز است و تا اندازه ای است که برای تفهیم مباحث موسیکولوژی لازم بوده است.

۲ - به شماره گذشته مجله موسیقی رجوع فرمائید.

آداب و رسوم جاری در يك اجتماع انجام میگیرد . اینك در این شماره به -
 مکتب‌های متفاوت اتنولوژی میپردازیم و این «پرداختن» زمینه را برای درك
 مسائل مربوط به اتنوموزیکولوژی که یکی از انواع موزیکولوژی میباشد
 مساعد خواهد ساخت . مردم‌شناسی را از دیدگاه دو مکتب موجود کلاسیک و
 مدرن مورد توجه قرار میدهیم . اتنولوژی کلاسیک تا حدود ۱۹۲۲ تعیین
 کننده مشی و رفتار محققان بود . ولی در این سال مکتب « اتنولوژی
 فونکسیونالیسم » «Funktionalism» تأسیس شد .

مردم‌شناسی کلاسیک در تحقیقات خود تنها به «وجود» یا «عدم» يك
 پدیده توجه میکند و هرگز وارد بحث و تحقیق در فلسفه وجودی پدیده ها
 نمیگردد . درحالیکه اتنولوژی مدرن یا «فونکسیونالیسم» در علت وجود
 یا عدم هر پدیده اجتماعی بررسی و غور و تعمق مینماید . شاید بتوان بزبان
 فلسفی اینطور عبارت را ساده کرد که مردم‌شناسی کلاسیک وجود-پدیده ها
 را «بیان» میکند و مردم‌شناسی مدرن به «تبیین» وجود پدیده‌ها میپردازد .
 بطور مثال اختلاف در انجام یکی از رسوم متشابه در دو قبیله در اتنولوژی
 کلاسیک تنها گزارش میشود حال آنکه مردم‌شناسی فونکسیونالیسم به سبب
 این اختلاف - ولو هر قدر جزئی باشد - توجه عمیق میکند . و آنقدر در
 محیط و رسوم و آداب و طرز زندگی يك يك آن دو قبیله تفحص و کاوش
 میکند تا علت اختلاف را بیابد . بدین ترتیب فایده عملی مردم‌شناسی مدرن
 مسلم و محرز میشود .

چند نکته - امروز « اتنولوژی فونکسیونالیسم » از علوم طبیعی در
 معنای عام خود^۱ (طبیعیات - ریاضیات و نجوم و غیره) برای پیشرفت ودقت
 در تحقیقات خود استفاده میکند . از جمله تئوری نسبیت Relativitaet
 « انیشتین » مورد استفاده مردم‌شناسی مدرن است . همینگونه ، تئوری
 « حرکت تمدن‌ها »^۲ از مکانی به مکان دیگر و برگشت آن، بمکان اولیه در
 مردم‌شناسی مدرن مورد نظر قرار میگیرد .

۱ - موزیکولوژی و انواع و اصول مهم آن در شماره گذشته توضیح شده است.

۲ - علوم طبیعی در معنا وحد وسیع کلمه و در مقابل علوم معنوی و الهی بکار
 برده شده است .

۳ - Reziprozitaet

در تحقیقات مردم‌شناسی رعایت نکات زیر نهایت لزوم را دارد :

الف : در وهله اول تحقیق باید توسط يك نفر و يايك هيئت و يايك «مکتب» صورت بگیرد زیرا در غیر اینصورت تفاوت سبک تحقیقات ممکن است اشتباهاتی را باعث گردد .

ب : در هنگام قیاس دو جامعه باید یکدیگر « وحدت تقریبی زمان » از اسباب صحت و اصالت عمل است و نمیتوان تحقیقات در آداب و رسوم هر جامعه را در زمان حاضر ، با تحقیقاتی که در گذشته نزدیک یا دور ، درباره جامعه ای دیگر بعمل آمده است مقایسه کرد .

ج : و باز در مقام قیاس دو ناحیه نمیتوان تحقیقات حضوری از یکی را با اسناد کتبی در مورد دیگری ، مطابقت کرد . بلکه هر دو رشته تحقیقات باید از یک نوع - کتبی یا حضوری - باشد .

این اصول مسلم و علمی اتنولوژی فونکسیونالیسم ، سبب تکامل این علم گردید و صحت و اصالت بیشتری را برای تحقیقات مردم‌شناسی تضمین کرد .

در طول جنگ اول عالمگیر ، نیاز جوامع اروپائی و امریکائی به - اتنولوژی مدرن با اصول قطعی تر و صحیح تر ، محسوس گردید و این نیاز بعد از جنگ بصورت تأسیس مکتب اتنولوژی فونکسیونالیسم بر آورده شد . هر چند که با زهم امروز با وجود اصول مذکور گاهی وجود اشتباهاتی در تحقیقات اتنولوژی نقص رفتار این مکتب را بروز میدهد !

تفکیک و خط سیر موازی - از اوائل قرن اخیر ، از زمان : « اریش فون هورن بستل » (Erich von Hornbostel) در برلن فکر تأسیس اتنوموزیکولوژی که جداگانه سیر و حرکت خود را ادامه دهد بوجود آمد . در این زمان اتنولوژی و اتنوموزیکولوژی با آنکه هر کدام سیر جداگانه و مستقل خود را ادامه میدهند ، برای پیشرفت خود به کمک یکدیگر نیاز دارند و همواره در خط سیر موازی خود به تکمیل هم میپردازند .

پیشروی سریع اتنوموزیکولوژی در خط سیر مستقل خود باعث تفکیک

---

۱ - درباره « هورن بستل » آلمانی ، « بیوگرافی » جداگانه ای در شماره

های بعد تنظیم میشود .

آن از موزیکولوژی تطبیقی گردید و این تفکیک نیز از لوازم اولیه کار در اتنوموزیکولوژی بود.

اتنوموزیکولوژی در برابر موزیکولوژی تاریخی همان نقشی را ایفا میکند که بر عهده اتنولوژی مدرن در برابر اتنولوژی تاریخی است. در حقیقت تفکیک اتنوموزیکولوژی از موزیکولوژی تاریخی مقدم بر تفکیک اتنولوژی مدرن از تاریخی بود.

نیازی که ملل مغرب زمین در مورد شناسائی ملل غیر غربی در خود احساس میکردند سببی برای تأسیس و استقلال اتنوموزیکولوژی گردید. خانم محقق انگلیسی «روت بندیکت» (Rout Benedict) میگوید: «ما باید در تمدن ملل دیگر غیر غربی بصورت يك تمدن موجود و مستقل و واجد ارزش بررسی کنیم و بخصوص هرگز نباید تمدن غربی در تحقیقات ما محک و معیار شناسائی تمدن های با ارزش غیر غربی باشد.»

این دستورالعمل صحیحی برای تحقیقات اتنولوژی است و اتنوموزیکولوژی منصفانه در تحقیقات خود این دستورالعمل را بکار بسته است. در اینگونه تحقیقات حتی هر گاه در يك اجتماع صورت بندد، اختلافات نژادی را نیز در نظر میگیرند و مثلاً هیچگاه در قاره آفریقا تحقیقاتی در مورد سیاهان را با مطالعاتی که روی آفریقای سفید شده است مقابله و مقایسه نمیکند. زیرا تطبیق و قیاس بین دو اجتماع در وظیفه موزیکولوژی تطبیقی است و اتنوموزیکولوژی هرگز در این مورد صلاحیت اقدام ندارد. بدین ترتیب در آلمان تحقیقات اتنوموزیکولوژی تنها بر روی جوامع غیر آلمانی و غیر غربی صورت میگیرد. از جمله محققین آلمانی که در راه شناسائی موسیقی غیر غربی کوشش و تلاش مجدانه مرعی داشته اند میتوان «Hornbostel» و «کورت ذاکس» (Curt Sachs) را نام برد.

نتیجهی عملی این تحقیقات چه بوده و چه شده است فعلاً مورد بحث ما در این مقال نیست همینقدر نتیجه گیری میکنیم که در نظر محققین اروپائی بررسی موسیقی غیر غربی در مرحله اول از اهمیت قرار دارد. و همین توجه

---

۱ - در حال حاضر بزرگترین محقق آلمانی از این لحاظ «مار یوس شناپدر» (Marius Schneider) میباشد.

زیاده از حد اروپائیان در مورد سرزمین های غیر غربی ، اغلب بزبان این سرزمین ها منجر شده است .

زیرا « اتنولوژی مدرن » همواره آلت اعمال سیاستها و سبب استفاده های زیان بخش سیاسی شده است . البته « استعمارگر » فواید فراوان از این راه بدست آورده ، لکن از لحاظ ملل تحت استعمار اینگونه زیاده رویها و سوء استفاده ها ، هرگز قابل توجیه منطقی نبوده و زیان های حاصله از این روش همواره برایشان محسوس بوده است .

در ایران . امروز در ایران نیاز مبرمی به تحقیقات اتنولوژی و اتنو-موزیکولوژی احساس میشود . کوشش و تلاش ما باید در آن جهت باشد که قبل از آنکه خارجیان در این مورد پیش قدم شوند و این اقدام به نتایج وخیم حاصله که ذکرش گذشت بیانجامد ، خودمان دست بکار انجام چنین مهمی شویم .^۱ مسلم است که قبل از تحقیقات اتنوموزیکولوژی ما به زمینه مساعدی از لحاظ شناسائی اعتقادات و آداب و رسوم نواحی کشور خود نیاز داریم . این زمینه باید با تحقیقات دقیق و صحیح « اتنولوژی فونکسیونالیسم » فراهم گردد . متأسفانه مردم ایران حتی جغرافیای سرزمین خود را نمیدانند چه رسد بآنکه مطالعاتی ولو مختصر در مورد قبائل و طوایف ایران و آداب و رسوم جاری بین آنها داشته باشند !

حال آنکه همین مردم شاید از اکثر شهرهای بزرگ و کوچک اروپائی اطلاعاتی دارند و بطور کلی میتوان گفت اطلاعاتشان درباره آن سرزمین های نادیده و بیگانه بیش از مطالعاتی است که از مرز و بوم خود دارند ! مسلماً سیستم غلط تربیتی چنین امر تأسف آور و درعین حال مضحک را باعث شده است . و بدین ترتیب هم اکنون لزوم تحقیقات اتنولوژی برای شناخت صحیح جامعه خودمان کاملاً قابل استنباط میباشد .

ما باید از تاریخ درست و منطبق با واقعیت سرزمین خود آگاه باشیم ، بدانیم چه اقوامی در آن زیسته اند ، نحوه زندگی شان کدام بوده و آداب

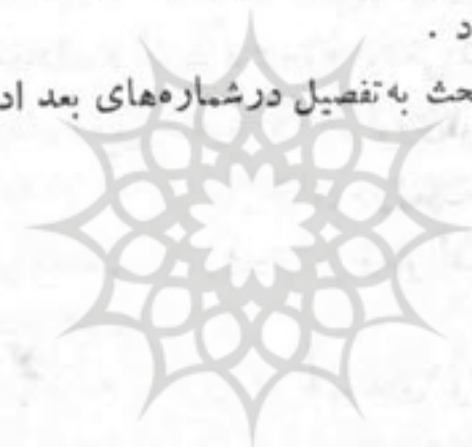
۱ - البته باید دانست که تنها زیان اقدام خارجیان نفوذ استعمار نیست بلکه آشنا نبودن آنان به روحیات ایرانی خود سبب ایجاد اشتباهاتی فاحش در تحقیقات انجام شده است .

ورسوم جاریه بین آنها چه بوده است . و آیا چه تأثیرات متقابله ای در یکدیگر
ازلحاظ روحیه و سبک زندگی داشته اند؟. مذهب چه نقشی در پیدایش آداب
ورسوم گوناگون اقوام ایفا نموده است؟... و مسائلی دیگر از این قبیل.
ثابت شده است که موسیقی در اقوام طبیعی ازارکان مهمه زندگی بوده
و، کلیه مراسم ملی و مذهبی توأم با آن با اجرا در نیامده است . بدین ترتیب
نقش و تأثیر موسیقی در شئون اجتماعی اقوام طبیعی آشکار است ، ولی ما
هیچگونه تحقیقات مستند و قابل اعتمادی درباره نحوه این تأثیرات و میزان
آن در دست نداریم . پس از آنکه زمینه ای از لحاظ مردم شناسی فراهم آمد
آنگاه میتوان به تحقیقات اتنوموزیکولوژی نیز دست یازید و نتایج درخشان
و مفید بدست آورد .

مسلم است که باید در این تحقیقات از مکتب « اتنولوژی فونکسیونالیسم »
تبعیت کرد تا با اتخاذ مدرن ترین خط مشی این عقب ماندگی تحقیقی ما، در
اسرع وقت ، جبران شود .

(این بحث به تفصیل در شماره های بعد ادامه خواهد یافت)

دکتر خاچی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

تذکر : در شماره گذشته صفحه ۳ قسمت «ب» دو سطر اشتباه چاپ
شده است که بدینوسیله اصلاح میشود :
«ب» : اتنوموزیکولوژی : « اتنولوژی » خود رشته ای از علوم و
شامل تحقیقاتی درباره مردم هر جامعه و رسوم و آداب و اعتقادات آنانست .